

Vogels van de Veer- en Waarderpolder

Dirk Tanger

In 2005 zijn de broedvogels van de Veer- en Waarderpolder door ondergetekende geïnventariseerd. Daarnaast vond van 2003 tot en met het voorjaar van 2006 twee keer per maand een algemene telling plaats van vogels op en rond de Veerplas. Het gebied is geïnventariseerd omdat het ondanks haar kleine oppervlakte een veelheid aan soortenrijke biotopen herbergt (water, Riet, jonge aanplant, extensief gebruikte vochtige graslanden) die als gevolg van hun ligging vlakbij de stad in hun voortbestaan bedreigd worden; plannen voor een nieuw stadion, nieuwe huizen en bedrijfsgebouwen beloven weinig goeds voor deze polders. Ook is het gebied geïnventariseerd om de problemen die zijn opgetreden als gevolg van gebrekkig beheer in kaart te brengen. De broedvogelinventarisatie in 2005 vond plaats aansluitend op de monitoringsactiviteiten van de lepelaarkolonie die zich in 2004 in het moerasbos aan de Liede heeft gevestigd.

Dit artikel presenteert de telresultaten van de inventarisaties en de trends in populaties die zijn waargenomen gedurende het laatste decennium. Daarnaast beschrijft het de huidige en toekomstige problemen wat betreft het beheer en de inrichting van het gebied en worden aanbevelingen gedaan om te komen tot een betere bescherming van de natuur.

Methode en gebied

Voor de broedvogelinventarisatie in 2005 zijn de Veer- en Waarderpolder tussen 18 maart en 19 juni in een tweewekelijkse cyclus bezocht. In maart en begin april gebeurde dat rond zonsopgang, vanaf 17 april rond zonsopgang. De gegevens zijn geïnterpreteerd volgens de SOVON-normen, hetgeen inhoudt dat de inventarisatie meer een kartering van territoria is, dan van het aantal (actief) broedende vogels. Waar is afgeweken van de SOVON-aanpak, is dat in de tekst toegelicht.

Voor de inventarisatie van de Veerplas in de periode januari 2003 tot voorjaar 2006 zijn tweemaal per maand de vogels in de plas en op de aangrenzende graslanden geteld. Alleen in de maanden juli en augustus is er minder geïnventariseerd. Tijdens de inventarisaties is zoveel

mogelijk bijgehouden van welke gebiedstypen de vogels gebruik maakten. Ook van gedragingen (bijv. voedsel zoeken) werden aantekeningen gemaakt. Alle tellingen zijn uitgevoerd vanaf de randen van het gebied. De inventarisatie concentreerde zich met name op watervogels. Veel kleinere soorten zoals rietvogels zijn niet geïnventariseerd.

De Veer- en Waarderpolder liggen aan de oostkant van Haarlem, direct grenzend aan het bedrijventerrein Waarderpolder. Het gebied wordt aan de noordkant begrenst door de manege Schoteroog, in het zuiden door de spoorlijn Haarlem-Sloterdijk en aan de oostkant door het water van de Mooie Nel en de Buitenliede.

Resultaten

Broedvogelinventarisatie 2005

In tabel 1 zijn de territoria weergegeven die zijn vastgesteld tijdens de broedvogelinventarisatie in 2005. Tevens zijn de resultaten van soortgelijke inventarisaties in 1996 en 1997 (naar Buiten, 1998) in deze tabel opgenomen.

In het oog springt de toename van enkele struweel- en parkvogels zoals Fitis, Tjiftjaf, Nachtegaal, Zwarte Kraai en Ekster. Steltlopers zijn juist sterk in aantal achteruitgegaan (Kievit en Tureluur) of zelfs verdwenen (Grutto, Watersnip, Kluut en Kleine Plevier). Ook Slobeend is uit het gebied verdwenen.

Nieuwe soorten waren Spotvogel (één territorium) en Tafeleend (twee territoria). Verder valt ook het grote aantal Krakeenden op. Er werden maar liefst 31 territoria vastgesteld. Ook het aantal Fazanten in het gebied (weergegeven zijn de aantallen hennen die geteld zijn) is erg hoog. De reden voor deze hoge dichtheid is niet bekend. Net als in eerdere jaren werd ook in het late voorjaar (mei) van 2005 een mannetje Smient waargenomen. Een vrouwtje of jongen zijn niet gezien, dus het is niet waarschijnlijk dat er sprake was van een broedgeval. De Scholeksters die zijn waargenomen broedden voor een deel (vier paar) op de daken van de bedrijven die grenzen aan het telgebied. De oudervogels foerageerden met name op de kale ligweiden aan de westkant van de Veerplas. Op de graslanden aan de oostkant kwam twee paar tot broeden. Van de Nijlgans, Boerengans en Grauwe Gans is het aantal broedparen met jongen toegenomen. Van deze ganzensoorten was het dubbele aantal territoria aanwezig, maar een deel kwam niet tot broeden of is verstoord.

Tabel 1. Vastgestelde territoria tijdens de broedvogelinventarisatie in 2005. Ter vergelijking zijn ook de resultaten van soortgelijke inventarisaties in 1996 en 1997 weergegeven (zie Buiten, 1998).

	'05	'96	'97		'05	'96	'97
Fuut	2	8	9	Koekoek	1	0	1
Geoorde Fuut	0	0	1	Graspieper	1	2	0
Knobbelzwaan	1	1	1	Witte Kwikstaart	2	3	1
Nijlgans	4	1	2	Winterkoning	6	0	1
Grauwe Gans	7	0	0	Heggenmus	2	0	1
Boerengans	9	0	0	Roodborst	5	0	0
Bergeend	1	4	1	Nachtegaal	5	0	0
Smient	1	0	1	Merel	10	5	2
Krakeend	31	10	10	Sprinkhaanzanger	1	1	0
Wilde Eend	50	57	58	Rietzanger	11	10	9
Slobeend	0	1	1	Bosrietzanger	4	4	13
Kuifeend	25	22	13	Kleine Karekiet	24	23	25
Tafeleend	2	0	0	Spotvogel	1	0	0
Torenvalk	0	1	0	Grasmus	7	2	8
Patrijs	0	2	2	Tuinfluits	7	0	1
Fazant	20	4	3	Zwartkop	6	0	0
Waterhoen	9	10	5	Fitis	11	0	1
Meerkoet	16	48	56	Tjiftjaf	7	0	0
Scholekster	6	5	4	Pimpelmees	2	0	1
Kluut	0	1	1	Koolmees	4	0	2
Kleine Plevier	0	1	0	Ekster	4	4	5
Kievit	7	16	19	Zwarte Kraai	2	1	0
Watersnip	0	1	0	Spreeuw	0	2	3
Grutto	0	4	2	Huismus	0	0	2
Tureluur	2	13	13	Groenling	4	0	2
Visdief	0	1	0	Putter	0	1	0
Holenduif	0	0	1	Kneu	3	3	3
Houtduif	5	1	2	Rietgors	12	7	10

Tabel 2. Vastgestelde territoria van broedvogels op de percelen van de oostoever van de Veerplas tijdens de broedvogelinventarisatie in 2005.

	'05	'96	'97		'05	'96	'97
Kievit	6	15	18	Meerkoet	4	35	47
Tureluur	2	13	11	Fazant	10	2	2
Scholekster	2	4	3	Waterhoen	3	4	2
Krakeend	6	6	5	Witte Kwikstaart	1	0	0
Tafeleend	1	0	0	Rietzanger	2	0	0
Kuifeend	4	13	8	Rietgors	2	0	0
Nijlgans	2	0	0	Wilde Eend	25	35	35
Grauwe Gans	3	0	0	Meerkoet	4	35	47

De broedvogelbevolking was het meest gevarieerd in de zone ten westen van de Veerplas. Aanplant van berken en in mindere mate wilg, els en opslag van vlier, bramenstruiken en brandnetel gaf plaatselijk een gevarieerde en ondoordringbare zone. Het helofytenfilter ten zuiden van de Veerplas had nauwelijks een moerasachtig karakter. Dit zes hectare grote filter bestaat uit een kronkelige sloot met vrij steile oevers (en daardoor randen met weinig vegetatie) en hoge en droge rietlanden waar geen water overheen stroomt. Het is niet aannemelijk dat er water gezuiverd wordt, en de term helofytenfilter is dan ook misleidend. Desondanks konden een aantal Rietgorzen, Rietzangers en Kleine Karekieten in het droge gebied gedijen.

De laagste aantallen broedvogels per oppervlakte-eenheid werden gevonden in het graslandgebied met rietkragen in de Waarderpolder (tussen manege Schoteroog en molen De Liede). Op de graslanden werden alleen Graspieper, enkele Fazanten en enkele ganzensoorten vastgesteld. In de aangrenzende rietkragen werden wel veel Kleine Karekieten, Kuifeenden, een Tafeleend en Krakeenden gezien. De rietkraag ten oosten van dit gebied, die de oever vormt van de Mooie Nel, herbergde een mooie populatie Rietzangers (6 territoria). Ook werd een Blauwborst die een jong voerde, gezien. Omdat daarvoor slechts eenmaal een zingend exemplaar werd waargenomen (in april), is het niet waarschijnlijk dat deze soort een territorium had in het telgebied.

De graslanden aan de oostkant van de Veerplas zijn met bijzondere belangstelling geïnventariseerd omdat ze de enige restanten van de ooit gave Veerpolder vormen. In tabel 2 zijn voor dit deelgebied de resultaten van 2005 vermeld, evenals de gegevens van eerdere inventarisaties (zie Buiten, 1998). Bergeend, Slobeend, Patrijs en Watersnip zijn verdwenen. De weidevogelsoorten die er nog wel zijn, zijn snel in aantal achteruit gegaan. Door een onregelmatig beheer van de graslanden (slechts incidenteel maaien of beweiden) zijn deze niet aantrekkelijk meer voor deze groep vogels. Enkele ganzensoorten daarentegen zijn algemener geworden. Op een tweetal percelen waar geen beheer was, is een vegetatie van Harig Wilgeroosje en wat Riet ontstaan. Rietgors en Rietzanger hebben zich daar als nieuwe broedvogels gevestigd.

In hoeverre predatoren de vestiging en het broedsucces van soorten in de loop der jaren hebben beïnvloed, is niet onderzocht. In andere gebieden is echter een negatieve invloed op het broedsucces van met name weidevogels aangetoond. Het is goed mogelijk dat dit ook in de Veer- en Waarderpolder het geval is. De veranderende broedlocaties van Kieviten gedurende het seizoen, zijn indicatief voor verstoring door predatoren. Ook is het mogelijk dat er eierrapers in het gebied actief waren, hoewel daarvoor geen aanwijzingen gevonden zijn. Vos, Havik, Zilvermeeuw, Kleine Mantelmeeuw, Blauwe Reiger en Buizerd zijn in het

gebied waargenomen. Behalve van de Vos is van deze soorten gezien dat zij een ei of jonge vogel roofden in het telgebied.

De niet-broedvogels van de Veerplas

In tabel 3 zijn de resultaten van de tellingen in de Veerplas samengevat. Er zijn geen gegevens van de Waarderpolder opgenomen, omdat het gebied slechts incidenteel bezocht is. Desalniettemin kon worden vastgesteld dat vooral Kuif-, Tafel- en Krakeend en Grauwe Gans daar in aantallen van enkele tientallen voor kwamen. Met name in maart, april en juni werd slaaptrek naar de Veerplas geobserveerd. Dat betrof Grutto, Aalscholver en een aantal ganzen- en meeuwensoorten. Van enkele andere soorten (Kuifeend, Smient) werd juist geconstateerd dat zij het gebied voor een deel verlieten om in de nacht elders te gaan foerageren. Toch bleven er altijd wel Smienten op de oost oever foerageren en er dreven altijd wel Kuifeenden in het donker op de plas. Tussen 24.00 en 5.00 uur is het gebied nooit bezocht, dus het is niet bekend of deze vogels er ook echt de hele nacht verbleven. Tijdens de vroege broedvogeltellingen in april en mei 2005, werden de laatste Smienten van het seizoen gezien. Zij verbleven samen met de broedende ganzen en hun families op de ligweides aan de west kant van de veerplas. Het korte gras en de nabijheid van water om naar toe te vluchten maakten deze oever buitengewoon geschikt.

De Aalscholwers gebruikten de palenrij aan de oostkant als rust- en voorverzamelplaats. Hun aantal groeide in de uren voor zonsondergang sterk. Vlak voor zonsondergang kwam een gestage stroom Aalscholwers op gang die naar de slaapbomen in het zuidelijk deel van het moerasbos aan de Liede trokken; Een afstand van een halve kilometer. De aantallen Grutto's die overdag en 's nachts kwamen rusten in de ondiepe zone voor de graslandjes aan de oostkant, werden tussen 2003 en 2005 spoedig kleiner. In 2006 kwamen zij er nog nauwelijks, vermoedelijk omdat de oever verder was afgeslagen en het aangrenzende water te diep was geworden. In 2003 en 2004 kwamen er ook IJslandse Grutto's uitrusten (Tanger, in voorbereiding). De oeverafslag had op de pleisterende Scholeksters geen effect: zij bleven liever op de droge oeverkant staan. Reeds jaren verblijft er tussen half februari en eind april een groep die vrij stabiel in aantal is, dit in tegenstelling tot de plaatselijke broedvogel populatie die hard achteruit gegaan is. De slaaptrek van Kievit en Tureluur vertoonde een grillig patroon. Soms verbleven er veel vogels in het gebied, een week later zat er niets en kort daarna keerden er weer vogels terug. Voor alle steltlopers geldt dat de aantallen op slaaptrek gedurende het voorjaar (na mei) sterk afnamen, vermoedelijk omdat de vegetatie op de aangrenzende oever steeds hoger werd en minder werd gemaaid of beweid in juni en juli. Ook in de loop der jaren namen de aantallen af.

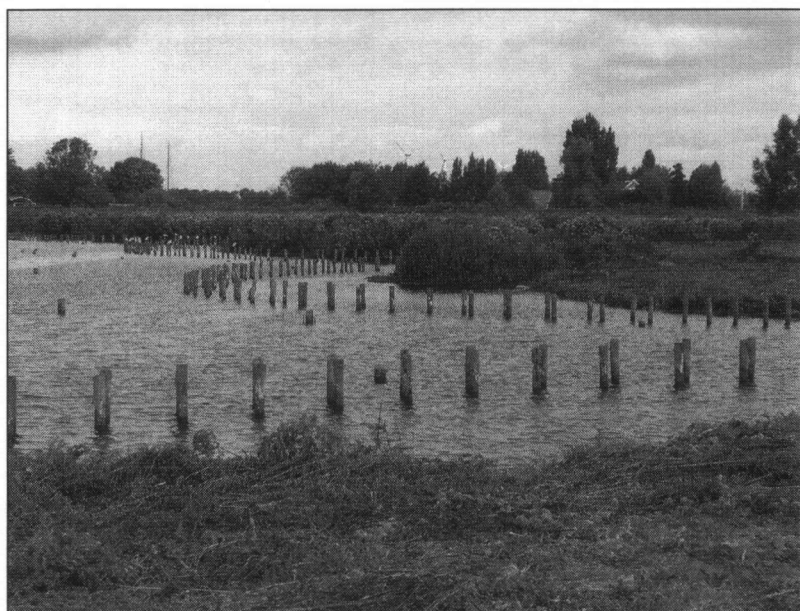
Tabel 3. Lijst van niet-broedvogels op en rond de Veerplas in de periode 2003 tot voorjaar 2006.

Soort	Aantal max.	periode	Maand max.	Gras-land	Gras-land en slootjes	Water
Fuut	10	Hele jaar	Mrt			+
Aalscholver	90	Hele jaar	Dec		+	+
Blauwe reiger	10	Hele jaar	Apr		+	
Lepelaar	8	Mrt-Mei	Apr		+	
Grauwe gans	95	Hele jaar	Mei	+		+
Nijlgans	38	Hele jaar	Jun	+		
Krakeend	90	Hele jaar	Dec		+	
Slobeend	92	Hele jaar	Mrt		+	
Smient	1900	Niet Jun-Aug	Jan	+	+	+
Smient (bij ijs)	3000					
Wintertaling	156	Niet Jun-Aug	Mrt	+	+	
Tafeleend	30	Niet Aug-Okt	Apr		+	+
Kuifeend	110	Aug-Okt	Apr		+	+
Br. Kiekendief	3	Apr-Aug	Mei	+	+	
Buizerd	3	Hele jaar	Mei	+	+	
Torenavalk	1	Hele jaar	Nvt	+	+	
Fazant	25	Hele jaar	Dec	+		
Meerkoet	125	Hele jaar	Dec	+	+	+
Scholekster	120	Feb-Aug	Feb	+	+	
Kluut	10	Feb-Mei	Mrt	+	+	
Kievit	110	Hele jaar	Feb	+		
Tureluur	50	Mrt-Jun	Mrt	+	+	
Grutto	225	Mrt-Jun	Mrt	+	+	
Watersnip	160	Niet Mei-Aug	Mrt	+	+	
Kokmeeuw	580	Mei-Jun	?	+	+	+
Stormmeeuw	59	Sep-Mrt	?	+	+	+
Zilvermeeuw	225	Hele jaar	Feb	+	+	+
Kl. Mantelmeeuw	159	Mrt-Okt	Mrt	+	+	+
Visdief	20	Apr-Jul	Apr	+	+	+

Conclusies

Door spontane uitgroei van een gevarieerd bomen- en struikenbestand en het ontbreken van beheer zijn het zuidwestelijk- en noordwestelijk deel van de Veer- en Waarderpolder rijk aan broedende zangvogels. De graslandpercelen aan de oostkant zijn vrijwel altijd nat en hadden tot voor kort een rijke weidevogelstand. Door een onduidelijk beheer, met als gevolg verruiging en het voort laten gaan van oeverafslag (meer dan

1 meter per jaar) zijn veel weidevogels hier verdwenen. De vakken die voornamelijk met abelen zijn beplant (en daarna nooit gedund) zijn donker, hebben nauwelijks ondergroei en de broedvogelbevolking heeft zich daardoor niet goed kunnen ontwikkelen. Dat geldt ook voor het zogenaamde helofytenfilter, waar uitsluitend vogels van droge rietlanden zijn aangetroffen. De graslanden ten zuiden van de manege Schoterrog herbergen weinig kenmerkende broedvogels. Alleen de daar aanwezige rietkragen zorgen voor wat leven in de vogelbrouwerij. Van september tot juni zijn het water en de oost oever van de Veerplas belangrijk voor veel vogelsoorten die er in soms grote aantallen pleisteren. In de periode dat er geen recreatie is op en rond de Veerplas, weten de vogels het gebied uitstekend te benutten.

Oostoever van de Veerplas; duidelijk zichtbaar is de afslag (tussen palen en land) en de verruiging van het grasland. Dirk Tanger

Aanbevelingen voor gebruik en beheer

Het recreatieschap Spaarnwoude is verantwoordelijk voor het beheer van beide polders. Daarbij staan het behoud van de recreatieve, landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten voorop. Deze doelstellingen zijn in een (ontwerp) bestemmingsplan formeel bevestigd. Voordat de Veerplas werd gegraven (hetgeen toch een ernstige aantasting van een

rijk weidevogelgebied met cultuurhistorische eigenschappen is geweest), is door het recreatieschap Spaarnwoude verzekerd dat de oost oever een goed beheer zou krijgen. Op een plankaart waren graslanden met smalle sloten en wuivende rietkragen ingetekend. Daar is niets van uitgekomen. Voortdurende oeverafslag en een ad hoc beheer zijn de praktijk geworden. De aangeplante bospercelen (abelenvakken) vragen om een natuurtechnisch bosbeheer, zodat meer variatie ontstaat. Het ontbreken van beheer is wel gunstig geweest voor het zuidwestelijk- en noordwestelijk deel van het gebied, hoewel er ook hier sprake is van een onduidelijke, visieloze overgang van bedrijfsterrein naar recreatief- en natuurlijk groen. Voor de overgang naar de Waarderpolder zou het landschap van veengrasland, rietkragen en sloten weer hersteld kunnen worden. Door vervolgens de zone tussen manege Schoteroog en molen de Liede als waterberging (en ten behoeve van moerasontwikkeling voor onder andere Roerdomp, Waterral Porseleinhoen) in te richten, zou hier weer een duidelijker geheel kunnen ontstaan. Een wetland aan de rand van de stad. Ook het helofytenfilter zou daarvoor ingericht kunnen worden. Een kletsnat moeras waar water ook echt gezuiverd wordt, zal ook voor vogels interessant zijn. Als vervolgens ook de brede bermen van de fietspaden aan de west- en zuidkant van de veerplas niet meer gemaaid worden in de periode dat er orchideeën bloeien en al het maaisel ook wordt afgevoerd, dan toont het recreatieschap dat zij de natuurlijke kwaliteiten van de aan hun zorg toevertrouwde omgeving, ook daadwerkelijk wil beschermen.

Het graven van de Veerplas is door het recreatieschap en betrokken gemeenten indertijd gemotiveerd als een groene-, recreatieve en natuurinvestering om de uitbreidende stad en industrie een halt toe te roepen. Nog geen 15 jaar later blijken echter toch alweer plannen te zijn om een schil groen te veranderen in rood. Niet echt geloofwaardig dus. En het kan weliswaar een doelstelling zijn om inkomen te genereren uit evenementen, ook de nadelen daarvan voor natuur en landschap dienen te worden afgewogen. Dat geldt ook voor de eventuele compensatie als bepaalde activiteiten toch doorgang vinden. Vooralsnog gebruikt recreatieschap bepaalde delen steeds intensiever, investeert het niet in een goed natuur- en landschapsbeheer en wordt op het bestaande beheer bezuinigd. Keuzes die in strijd zijn met de eigen doelen. Dat moet beter kunnen.

Literatuur

- Buiten, N., 1998. Inventarisatie broedvogels Veer- en Waarderpolder 1997. Fitis 34(1): 20-25.

Dirk Tanger, Van 't Hoffstraat 124, 2014 RK Haarlem,
dtanger@xs4all.nl.